

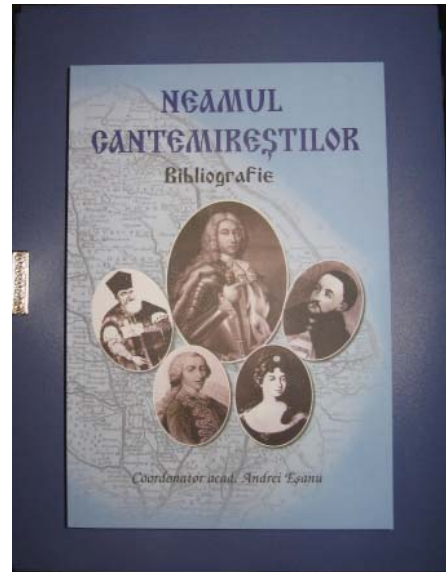
REPERE CANTEMIREȘTI

Ion ȘPAC

Întâmplător am asistat la manifestarea de lansare a volumului *Neamul Cantemireștilor: Bibliografie*, elaborat de Igor Cereteu, Valentina Eșanu, Dinu Poștarencu și Maria Poștarencu, academicianul Andrei Eșanu, fiind coordonator și autor al studiului introductiv. Lansarea a fost fascinantă, cu o intrigantă, pentru mine, surpriză: mi s-a donat un exemplar de carte, sugerându-mi-se ideea de a-i face o prezentare în presă.

Autorul concepției și studiului introductiv, acad. Andrei Eșanu, referindu-se la problema „informării mai mult sau mai puțin completă despre cercetările în acest domeniu”, scrie următoarele: „Această împrejurare ne-a determinat să întreprindem o încercare de a aduna între copertele unui volum bibliografic tot ce este mai reprezentativ și mai important în știința și cultura universală, fie că-i vorba de ediții de opere, de documente și diverse alte materiale istorice, de cronici, memorii, jurnale ș.a., fie de monografii, studii, alte publicații referitoare la viața și activitatea Cantemireștilor, anturajul în care au activat și au creat nu numai în Țările Române, dar și în Imperiul Otoman, în Rusia și în Occident” (p. 8). În continuare: „Spre deosebire de alte bibliografii de specialitate editate până în prezent [înșirarea cărora ocupă o pagină și ceva], care se opresc doar la opera și personalitatea lui Dimitrie Cantemir sau Antioh Cantemir-fiul, volumul de față își propune să cuprindă studii, monografii și materiale care reflectă viața și activitatea sub cele mai diverse planuri a tuturor Cantemireștilor, viața și activitatea domnilor Moldovei Constantin Cantemir, Antioh Cantemir și Dimitrie Cantemir, a urmașilor acestora pe parcursul sec. XVII-XVIII. De asemenea, s-a încercat a acumula și a include tot ce este mai reprezentativ în materie de știință istorică, culturală, teologică, militară, iconografică, heraldică și genealogică despre Cantemirești, editat din sec. al XVII-lea până în primul deceniu al sec. XXI-lea inclusiv.” (p.8-10).

Și totuși documente omise și diverse inexactități sunt. Spre exemplu, din cinci articole semnate de A. Kidel, înregistrate în bibliografia lui Ion Madan cu titlul «Дмитрий Кантемир (1673-1723): Указатель литературы / Под ред. докт. философ. наук, проф. В.Н.Ермуратский.- Кишинёв, 1973.-102 с.», în lucrarea comentată lipsesc două. Iar din 14 articole ale autoarei T. Ursu lipsesc trei. Pentru careva alte inexactități ar fi de ajuns să consultați Nr.: 431 și 511. Mai multe pilde ar fi de prisos, căci nu asta ne interesează. Mai valoros, cred, este aspectul informativ al volumului ca atare. Or, listele bibliografice ale fiecărui compartiment al Capitolului III, „Dimitrie Cantemir (1673-1723)”, partea de bază a lucrării

Neamul Cantemireștilor. Bibliografie. Coord. acad. Andrei Eșanu. Alcăt. A. Eșanu; I. Cereteu, V. Eșanu; M. Poștarencu; D. Poștarencu, Chișinău, Ed. Pontos, 2010

întregi, garantează alimentarea tuturor utilizatorilor, atât a oamenilor de știință (cercetătorilor), cât și a cititorilor de masă, cu cea mai relevantă informație. Anume acest scop a și contribuit la determinarea compoziției și structurii lucrării – moment care a transformat programata Bibliografie (mai potrivit ar fi fost biobibliografie) într-un studiu bibliografic.

Elaboratorii ediției s-au gândit, în primul rând, la consumatorii informației acumulate, și abia după asta – la sistematizarea materialului bibliografic, care are menirea să reflecte cât mai amplu imaginea protagoniștilor (Cantemireștilor), în special, asta se referă la listele bibliografice consacrate lui D. Cantemir și parțial lui Antioh-fiul. Altfel, cum se poate explica faptul, că în aproape toate compartimentele pe prim plan se plasează documentele despre persoana bibliografiată și abia după asta urmează descrierile bibliografice ale operelor protagonistului. Capitolul III, spre exemplu, demonstrează acest procedeu cât se poate de convingător. Aici pentru început sunt puse la dispoziția utilizatorilor 570 de articole și studii despre viața și activitatea lui D. Cantemir, grupate în trei paragrafe: „Viața și activitatea politică”, „Surse privind viața și activitatea lui Dimitrie Cantemir”, „Izvoarele scrierilor cantemirene”, două dintre care divizate și ele în compartimente speciale – documente care informează cititorul despre diverse domenii de activitate, cum sunt: „Activitatea la Constantinopol”, „Activitatea în Moldova”, „Campania de la Prut (1711)”, „Activitatea în Rusia” etc.

Prin următorul paragraf (Nr.4) – „Opera lui Dimitrie Cantemir în manuscrise și ediții princeps: Repertoriu” – autorii Andrei și Valentina Eșanu

ne apropie nemijlocit de opera cantemireană. Dar și acesta constituie, în fine, un studiu cu o notă introductivă care, în ansamblu, are misiunea de a ne familiariza cu moștenirea științifică a cărturarului, și nu doar de a ne prezenta o listă (un repertoriu) bibliografică ale acestor manuscrise și ediții princeps.

Paragraful Nr. 5 – „Scrierile lui D. Cantemir: Ediții și studii” – este unul generalizator, care și prin titlul său, dar și prin logica lucrării în ansamblu, presupune, ne face să așteptăm o înșirare a scrierilor cantemiriene. Autorii însă și aici găsesc un specific prin care atenționează curiozitatea sau, poate, chiar interesele spre cercetare ale potențialilor utilizatori. Alcătuitorii, din volumul destul de impunător al documentelor bibliografice, au selectat 24 de articole și studii care îndreaptă atenția cititorului spre originalitatea operei cantemiriene, în special accentuând unele aspecte legate de problema editorială. Iată doar câteva titluri: „Problema editării operei lui D. Cantemir” de Dan Bădărău, „Din istoria editării operelor lui D. Cantemir” de Gh. Madan, „Publicarea operelor cantemirene”, „Cantemir: Ediții princeps” de Valeriu Nazar, ș.a. – documente, care ne sugerează aceeași idee: editarea scrierilor lui D. Cantemir prin complexitatea lor se deosebește de editarea operelor altor autori!

Atenționăm potențialii utilizatori, că orice lucrare cantemireană este prezentată în volumul consultat după același model: a) „Ediții”, alcătuit din descrierea bibliografică a mai multor ediții, unele publicate în volume aparte, altele în volume colective sau în diverse periodice: reviste, ziare etc. și b) „Studii” care constituie nu altceva decât o listă a articolelor și studiilor scrise pe marginea operei respective.

Celelalte paragrafe: „6. Dimitrie Cantemir – om de știință” (p. 196-238), „7. Dimitrie Cantemir – om de cultură” (p.238-271), „8. Receptarea operei lui Dimitrie Cantemir în știința și cultura universală” (p.272-283) și multe altele sunt și mai favorabile pentru utilizatori. Spre exemplu, în „6. Dimitrie Cantemir – om de știință” compus din zece paragrafe, identificăm informații relevante sub diverse aspecte din activitatea științifică a protagonistului: „6.1. Academician și enciclopedist” (cu 31 surse informative), „6.2. Istoric” (cu 143 surse), „6.3. Filosof” (cu 157 surse), „6.8. Concepții juridice” (cu 30 surse) etc. Toate sursele semnalate constituie importante liste bibliografice ale literaturii existente la temele respective („Dimitrie Cantemir – istoricul”, „Dimitrie Cantemir – filosoful” etc.). Tendința aceasta de a aduce informația cât se poate de aproape de utilizator este o preferință a autorilor. Ea se referă în cea mai mare parte la „Capitolul III. Dimitrie Cantemir, 1673-1723” (p.23- 308) și în bună parte la „Capitolul V. Antioh Cantemir (1708 / 1709 / 1710 - 1744).

Capitolele I, II și IV, consacrate personalităților: Constantin Cantemir (1612 / 1627- 1693), Antioh Cantemir (1670-1724, fratele lui Dimitrie) și Maria Cantemir (1700-1757) arată mai modest, ca niște liste bibliografice de recomandare, însă la o altă variantă, probabil, nici nu s-a pretins.

Pentru cititorul interesat ținem să aducem la cunoștință faptul că lucrarea cuprinde o amplă informație, de pionierat, privitoare la „Izvoarele operelor cantemiriene” (p. 69-70), opera muzicală a lui Dimitrie Cantemir pe suport electronic (137-138), „Scrierile lui Dimitrie Cantemir. Ediții electronice (p. 193), teze de doctorat privind viața, activitatea și opera cantemireștilor (p. 195, 346), precum și cea mai amplă informație referitoare la activitatea și opera lui Antioh Cantemir-fiul (313-352).

Volumul include un numeros material ilustrativ, inclusiv pagini din manuscrise și ediții cantemiriene din întreaga Europă, portrete ale membrilor neamului Cantemir care îmbogățesc reprezentările cititorilor despre prezența în istorie a cantemireștilor.

Consultând de-amănuntul *Neamul Cantemireștilor. Bibliografie*, lesne se observă că volumul cuprinde informație din știința și cultura universală, în total circa 4 mii de titluri în mai multe limbi europene și orientale.

Lucrarea pentru prima dată încearcă să cuprindă, sub toate aspectele, întregul neam al Cantemireștilor cu bogata lui activitate politică, culturală, științifică, diplomatică, militară ș.a. Bineînțeles, volumul se sprijină într-o anumită măsură pe experiența și informația unor bibliografii realizate anterior, care se referă cu precădere la viața și opera lui Dimitrie Cantemir. Edițiile respective, destul de multe la număr, care, de fapt, nu-și pierd niciodată valoarea lor informativă, sunt enumerate în „Introducerea” academicianului Andrei Eșanu în formă de trimitere în subsolul volumului prezentat. Acestea în mare parte au fost întocmite cu 30-40 ani în urmă și de aceea munca bibliografică trebuia continuată până în pragul lui 2010, când apare volumul.

Considerăm că urma să se țină cont cu mai multă rigurozitate de legislația cu privire la descrierea bibliografică a documentelor, edițiilor, lucrărilor științifice incluse în volum.

Sugerăm cititorului să nu treacă cu vederea aparatul auxiliar al lucrării: „Cuprinsul” și „Indicele de autori, traducători, editori și coordonatori”, să-l studieze cât se poate de atent și scrupulos, căci va găsi aici atât temele gata formulate, cât și literatura necesară. În încheiere, vreau să subliniez că autorii au elaborat o lucrare de mare rezonanță, *Neamul Cantemireștilor. Bibliografie*, o carte-patrimoniu, care va servi drept izvor de inspirație și de informație, fapt ce, în fine, va contribui la cunoașterea cât mai profundă a țării întregi.